

2007:72

Himmelstorp - ryggning & putsarbeten

Antikvarisk kontroll, 2007

Emelie Petersson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2007:72

Himmelstorp

- ryggning & putsarbeten

Antikvarisk kontroll, 2007
Brunnby socken
Höganäs kommun
Skåne län

Emelie Petersson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.m.se

© 2005 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2007:72
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Södra längan med ny ryggning. Foto Emelie Petersson
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

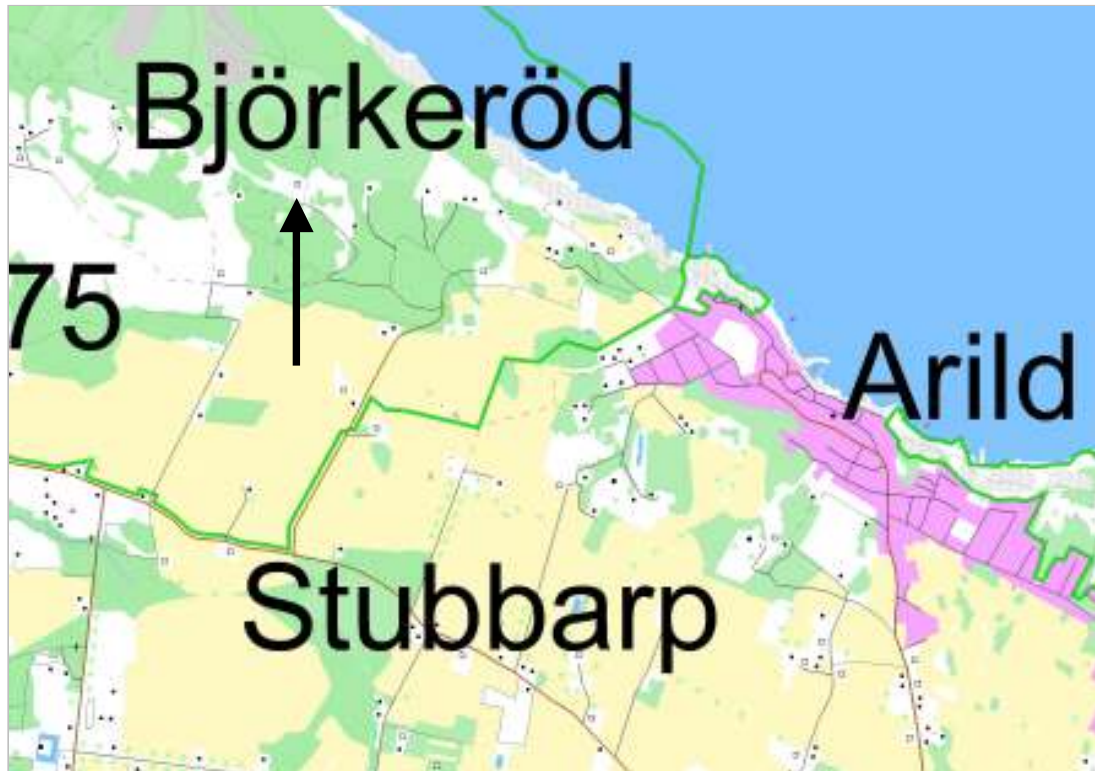
HIMMELSTORP

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	7
Ryggning	7
Väggar	8
Lergolv	9
Övriga arbeten	10
Avvikelser från handlingar	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	10
Övriga handlingar med relevans för ärendet	11
Bildbilaga	12

Höganäs kommun

Himmelstorp ligger på Kullabalvön nordväst om Arild.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Årets arbeten på Himmelstorp har berört tre av de fyra längorna, boningshuset samt södra och östra längan. Södra längan har fått ny ryggning medan arbetena på de övriga två byggnaderna omfattat ler- och puts slagningar.

Administrativa uppgifter

Objekt	Himmelstorp, Krapperup 19:1
Socken	Brunnby
Kommun	Höganäs
Länsstyrelsens beslut	2007-05-02, dnr 432-24544-07, 434-57991-06
Regionmuseets dnr	L12.20-175-07, 1201
Byggherre/beställare	Kommittén för Himmelstorps hembygdsförening
Entreprenör	Byggnadshantverk i Helsingborg AB
Antikvarisk kontrollant	Regionmuseet Kristianstad genom Emelie Petersson
Byggnadstid	v.36 – v.39
Slutbesiktning	2007-09-25

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Det finns skriftliga belägg för att Himmelstorp skall ha varit arrendegård under Krapperup åtminstone sedan 1600-talet. Jämfört med idag hade gården då ett helt annat utseende och baserat på syneprotokoll har de successiva förändringarna på gården i stora drag kunnat följas. En brand ödelade gården 1736 och därefter uppfördes tre nya byggnader vilka antas ha varit något större än de ursprungliga. Under 1800-talet skedde sedan flera förändringar. Södra längan har daterats till 1807 grundat på inristade initialer och årtal i ett av dörröverstyckena. Det framgår dock inte av syneprotokollen huruvida längan byggts om eller uppförts från grunden detta år. Dock kan det konstateras vid en jämförelse av protokollen att en förändring har skett genom att längan är tre väggerum större vid den senare synen. Västra längans datering bygger också på ett årtal funnet inristat i leran i ett av facken men även här är det inte klarlagt om årtalet 1811 avser nybyggnad eller ombyggnad. Längan är dock vid den senare genomförda synen ett väggerum längre än vid den föregående. För norra längan, boningslängan, finns inte någon säker datering och det finns olika teorier kring dess utveckling. En teori som framförts är att den smalare och lägre östra delen av byggnaden skall vara äldre än den västra och härstamma från 1700-talet medan den västra skall ha uppförts vid början av 1800-talet. En andra teori gör gällande att den östra delen tillsam-

mans med den västligaste skall vara uppförda i början av 1840-talet medan den centrala delen skall härstamma från 1736 och vara ombyggd 1811. Den yngsta längan, den östra, skall vara uppförd i slutet av 1840-talet i samband med att den föregående revs.

Det går inte att helt klarlägga gårdens bebyggelseutveckling men vid 1800-talets slut hade Himmelstorp i princip fått dagens utseende. Sedan dess har vissa förändringar gjorts, bl a öppnades gårdsplanen upp åt söder genom att de östligaste facken i den södra längan revs omkring 1900. Gården brukades fram till mitten av 1900-talet och 1953 övertogs Himmelstorp av Kullens hembygdsförening. 1978 förklarades gården som byggnadsminne.

I samband med hembygdsföreningens övertagande genomfördes en omfattande renovering som bl a innebar förändringar av takens utseende. Det var i samband härmed som man gick från befintlig ryggning med halm eller grästorv utan ryggaträn till ryggning med halm och ekträn. De senaste insatserna vidtogs 2003 och 2005 då restaurering av stommen på södra, västra och norra längan utfördes samt 2006 genom en mindre lagning av undantagsdelens takfall åt norr.

Himmelstorps historia går att läsa om i Caroline Ranbys artikel "Två gårdar i Himmelstorp" som publicerats i *Kullabygd, Kullens hembygdsförenings årskrift*, 1998, samt i *Krapperup mellan renässans och skiftesreformer*, volym 1-2, Lund 2003.

Foto är taget 1945 och visar Himmelstorp sett från söder. Notera ryggningen på södra längan. Foto ur Regionmuseets arkiv.

Utförda åtgärder

Ryggning

Bilderna är tagna 1945 och visar södra längan respektive boningsbuset. Foto ur Regionmuseets arkiv.

Det finns en bra dokumentation av hur gården såg ut innan 1950-talets renovering där bland annat takens utseende beskrivs. Av detta material framgår att den östra längan var ryggad med halm utan ryggaträn medan övriga var ryggade med grästorv. Bilder tagna på gården vid mitten av 1940-talet visar också ryggningar utan ryggaträn. Mot bakgrund av att befintlig teknik med ryggaträn härstammar från renoveringen på 1950-talet samt att det finns en god dokumentation av vilka material som använts innan dess gavs genom länsstyrelsens beslut möjlighet att återuppta bruket av den äldre ryggningstekniken med grästorv.

Inför arbetenas igångsättande presenterades förslaget att återgå till torv som ryggningsmaterial för hembygdsföreningen men deras önskan var att fortsätta med råghalm och ryggaträn. Södra längan har således ryggats med löspressad råghalm som hålls på plats med ryggaträn. Samtliga ryggaträn var i gott skick och har kunnat återanvändas. De är sammanfogade med kätting.

Bilderna visar södra längan före respektive efter omläggning av ryggningen.

Väggar

På boningshuset har lagningar gjorts på två ställen, utvändigt har sprickor åtgärdats på södra fasaden i gången mellan boningshuset och östra längan. Invändigt fanns sprickor runt sättugnen i stugan väster om köket. Lagningarna har utförts med kalkbruk som utvändigt strukits med kalkfärg. Utvändigt visade sig den spruckna putsen bestå av en cementkaka som knackades ned och ersattes med luftkalk. I stugan är väggarna målade med en modern färgtyp och för att erhålla en så snarlik yta som möjligt används Auro väggfärg. Färgen kommer att brytas samt målas av föreningen själva och detta arbete var inte utfört vid tidpunkten för slutbesiktning.

Ett av facken på den södra längans östra gavel har målats med kalkfärg. Facket var missfärgat och hade en rosaröd ton varför befintlig färg tvättades ned och ny kalkfärg ströks på.

Pågående lagning av skadat fack på boningshusets södra vägg. Kalkning återstår.

Vägg inne i stugan före och efter putsning av skadan. Målningsarbetet återstår.

Samtliga väggar inne i den östra längan har setts över och reparerats. Åtgärderna har endast berört interiören. Denna länga är yngst och uppförd i korsvirke i kombination med gråsten. I det före detta svinhuset, rummet längst i söder, fanns ett större hålrum mellan golv och bjälke i tvärgående vägg. Skadan har fyllts igen med lerbruk. Härutöver har skadorna varit mindre omfattande och relativt ytliga.

Vid lagning av väggarna har lersten som tagits tillvara på gården vid tidigare reparationer används. Stenen har lösts upp i vatten och därefter påförts i sprickor och håligheter. Kompletterande puts har därefter kalkats med kulekalk. På stallets östra vägg gjordes många små lagningar varför hela väggen avfärgats.

Interiörbilder från östra längan som visar lagningar på vägg i drängkammare och stall samt en vy genom drängkammaren ut i stallet efter färdigställt arbete.

Lergolv

Drängkammaren liksom delar av stallet har golv av lera. Dessa har nötts genom åren och härigenom blivit mycket ojämna. Eftersom visning och servering utgör betydelsefulla delar i föreningens verksamhet är det viktigt att golven åtgärdas och återfår en jämns yta att gå på.

Vid lagning av golven har gul lera som magrats med sand använts. Leran har lagts ut i håligheter och stampats samman till en jämns yta med ett träverktyg som syns på bilden nedan till höger. Avslutningsvis har golven strukits med en tunn lervälling.

Första bilden visar golvet i stallet innan arbetena har börjat. På de följande två fotografierna har lera lagts ut och bearbetning för att få en jämn yta har påbörjats. Slutresultatet kan ses längre bak i rapporten under Bildbilaga.

Övriga arbeten

I det före detta svinhuset var bjälkarna i taket insektsangripna. Bjälkarna har struktits med Boracol 20 för att stoppa angreppet. Härutöver har fönstret i drängkammaren drevats.

Avvikelser från handlingar

Vid Regionmuseets besök vid Himmelstorp inför remissyttrandet i början av året konstaterades vid besiktning från mark att samtliga längors ryggingar var nedsjunkna men att östra och södra längans såg ut att vara i sämst skick. I åtgärdsförslaget var dock endast den södra längan upptagen som aktuell för ny rygging vilket påpekades i yttrandet med förslag om en eventuell omprioritering alternativt utökning av planerade arbeten. Ursprungligt förslag med rygging av södra längan blev det som följdes i länsstyrelsens beslut.

Under pågående arbeten på Himmelstorp kom frågan åter upp till diskussion sedan två hål i ryggingen upptäckts på den östra längan. För ett snabbt åtgärdande bestämde antikvarisk kontrollant tillsammans med hantverkaren att lagning skulle göras lokalt på dessa två ställen. Antikvarisk kontrollant tog herefter kontakt med länsstyrelsen för att diskutera möjligheten att erhålla tillstånd till rygging även av östra längan. Ett snabbt beslut var en förutsättning för att entreprenören skulle kunna genomföra arbetet innan det var dags att avetablera men då ett beslut skulle komma att dröja meddelade antikvarisk kontrollant entreprenören detta. Vid slutbesiktning visade det sig dock att rygging av hela den östra längan hade utförts på eget initiativ utan godkännande av länsstyrelse eller antikvarisk kontrollant.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

De tre aktuella byggnaderna vid Himmelstorp har reparerats med traditionella material och metoder. Arbetena har utförts varsamt med förutsättningen att tillvarata så mycket som möjligt av befintliga delar. Upprustningen av lergolven ökar tillgängligheten till byggnaden och bidrar positivt till visningsverksamheten.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Renoveringar gjorda mellan åren 2003-2005 går att läsa om i följande antikvariska kontrollrapporter;

Himmelstorp, Antikvarisk kontroll 2003, Rapport 2003:68,
Paul Hansson och Anna Sturesson

Himmelstorpsgården, Antikvarisk kontroll 2004, Rapport 2006:8,
Anna Ligoura

Himmelstorpsgården, Antikvarisk kontroll 2005, Rapport 2005:121,
Anna Ligoura

Taket på Himmelstorps boningshus, Antikvarisk kontroll 2006,
Arkivrapport 107/2006, Anna Rabow

2006-11-06 Kommittén för Himmelstorps hembygdsgårds bidragsansökan

2007-01-16 Regionmuseets yttrande angående bidragsansökan

2007-05-02 Länsstyrelsens beslut angående tillstånd och bidrag

2007-09-28 Regionmuseets intyg över utförda arbeten

Lund 2007-11-19

Emelie Petersson

Bildbilaga

Stallet respektive drängkammarens golv sedan ny lera anbringats.

Pilarna visar hål i ryggingen vid södra respektive norra gaveln på östra längan. Nedan syns samma länga före respektive efter omrygging.

Regionmuseets rapportserie 2007

Kulturmiljö

1. Hässleholms filfabrik, AK, Henrik Borg, 2005 – 2006
2. Barsebäck kyrka, Barsebäcks sn, FU, Lars Salminen, 2002
3. Hovdala slott hus E, L329-förstärkningsåtgärder, Brönneads sn, AK, Kristina Nilén 2006/2007
4. Tånga kvarn, Vålinge sn, AK och DK, Henrik Borg, 2004-2005
5. Tegelgolvet i Bäckaskogs kyrka, Kiaby sn, AK & FU, Jan Kockum, 2004& 2006
6. Kävlinge gamla kyrka, 8 ½ sekler av hemligheter, Byggnadsarkeologisk undersökning, Petter Jansson, 2005
7. Tåstarps kyrka, Tåstarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2006-2007
8. Sankt Ibb gamla kyrka, BAD & FU, Cecilia Pantzar & Lars Salminen, 2003-2004
9. Vä kyrkogård – gammal och ny, Vä sn, FU, Tony Björk, 2006
10. Härlövs industriområde boplats och grav, N Åsum och Kristianstad, AU&FU&UN, Helén Lilja, 1999-2005
11. Heliga Trefaldighetskyrkan – restaurering av fönster, AK, Helena Nilsson, 2005
12. Gånggriften i Odarslöv, Odarslöv sn, UN, Anders Edring, 2006
13. Källna kyrka, Källna sn, AF, Lotta Eriksson och Helena Nilsson, 2007
14. En kongemoseboplats i Yngsjö, AU & FU, Anders Edring, 2006
15. Börringe kyrkogård – ”...ett verkligt fridens rum i skuggan av lummiga trädkronor.”, Börringe sn, Svedala kommun, DK, Helena Nilsson, Lotta Eriksson, Cissela Olsson och Åsa Jakobsson, 2005-2006
16. Östra Ljungby kyrka, Östra Ljungby sn, AF, Lotta Eriksson och Helena Nilsson, 2007
17. Södervidinge kyrkogård, Södervidinge sn, DK, Lotta Eriksson, 2007
18. Sankt Mikael's kapell i Helsingborg, UN, Lars Salminen, 2004
19. Skånska ruinvårdsprojektet, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2005-2006
20. Virke kyrkogård, Virke sn, DK, Lotta Eriksson, 2007
21. Några arkeologiska undersökningar i Åhus, Åhus sn, FU & AK, Jan Kockum, 1996 – 2004
22. Kulturresevat i Skåne -en översiktlig utredning, Paul Hansson, 2007
23. S:t Jörgen i Åhus. Åhus 30:5. Åhus sn, FU, Jan Kockum, 2007
24. Bronsåldersbrunnar i Näsby, Kristianstad, UN, Tony Björk, 2006 – 2007
25. Stora Harrie kyrkogård, Stora Harrie sn, DK, Lotta Eriksson, 2007
26. Österslöv gamla prästgård, Österslövs sn, AK, taktäckning, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
27. Månstorps gavlar- säkringsarbeten, V Ingelstad sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg & Henrik Borg, 2007
28. Skarhults slott - vårdplan, Skarhults sn, PJ, Kristina Nilén, 2006-2007
29. Tjörnarps kyrka, Tjörnarps sn, AK, Lars-Göran Strömbom, Mia Jungskär & Lotta Eriksson, 2003-2004
30. Universitetet 2, f.d. Anatomen, Värdebeskrivning 2007, BD, Henrik Borg 2007
31. Bäckaskog slott L356 – renovering av västra längans fasad och tak, samt nyttillverkning av grindar, AK, Kristina Nilén, 2006
32. Korsbackakyrkans kyrkogård, DK, Lotta Eriksson och Emelie Petersson, 2007
33. Kust och historia i Skåne – En förstudie med naturperspektiv, PJ, Åsa Jakobsson, 2007
34. Sporrakulla gård – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
35. Rivning på gång, norra kyrkogården i Lund, AK& BD, Petter Jansson, 2007
36. Röddinge kyrka utvändig renovering, Röddinge sn, AK, Petter Jansson 2006
37. Flädie kyrka utvändig renovering, Flädie sn, AK, Petter Jansson 2006
38. Hallamölla, Eljaröds sn, AK, Emelie Petersson, 2007
39. Kävlinge gamla kyrkas kyrkogård, DK, Lotta Eriksson och Emelie Petersson, 2007
40. Magnaröds stenvälsbro, Östraby socken, AK, Jimmy Juhlin Alftberg 2007
41. Stora Herrestad säteri - antikvarisk förundersökning, huvudbyggnaden, Stora herrestads sn, AF, Kristina Nilén, 2006
42. Arilds missionshus - fönsterrenovering, AK, Helena Nilsson, 2007
43. Öllsjö by - Fastigheten Öllsjö 33:2, Skepparslöv sn, FU, Jan Kockum, 2007
44. Ausås församlingshem, Ausås sn, AK, Emelie Petersson, 2007
45. Nämndemansgården, Sankt Ibbs sn, AK, Emelie Petersson, 2007
46. Lilla Harrie kyrkogård, Lilla Harrie sn, DK, Lotta Eriksson & Katarina Olsson, 2007
47. Öllsjö 67:1, Skepparslöv sn, UN, Catherine Svensson, 2006
48. Stiby kyrka – läkatarunderbyggnad, Stiby sn, AK, Helena Nilsson, 2007
49. Glimmebodagården, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2007
50. Hustoftagården, Väsby sn, AK, Emelie Petersson, 2007
51. Östra Vemmerlövs kyrka, Östra Vemmerlöv sn, AK, Helena Nilsson, 2005-2006
52. Åkerbergska huset - fönsterrenovering, Höganäs sn, AK, Helena Nilsson, 2007
53. Villa Larsbo - fönsterrenovering, Brunnby sn, AK, Helena Nilsson, 2007
54. Tomelilla byagård, murstocksrenovering, Tomelilla sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
55. Hässleholms kyrka - utvändiga arbeten, Hässleholms sn, AK, Helena Nilsson, 2006 – 2007
56. Ekstad folketspark - vård- och underhållsplan, Österslövs sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Katarina Olsson, 2007
57. Gammelgård, Sälshög 112:2, Tryde sn, DK, Jimmy Juhlin Alftberg och Katarina Olsson, 2007

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggnadsark-dokumentation

58. Uppåkra kyrka - arkeologisk schaktningsövervakning, Uppåkra sn, FU, Lars Salminen, 2007
59. Nymö 8:17 - restaurering av ladugårdstak, Nymö sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg 2007
60. Hus och härdar i Edenryd, Ivetofta sn, Bromölla. FU 2007. Tony Björk.
61. Bondrumsgården, timmer- och takarbeten, Fågeltofta sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
62. Ingeborrharp, Rya sn, AK, Emelie Petersson, 2007
63. Östanå Pappersbruk - paviljongen, 2007, Östra Broby sn, AK, Helena Nilsson, 2007
64. Kävlinge gamla kyrka, utvändigt underhåll, Kävlinge sn, AK, Petter Jansson, 2005
65. Industrimiljöer i Lunds kommun, Inventering, Henrik Borg & Kristina Nilén, 2007
66. Tjörnedalagården - taktäckning, Gladsax sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
67. Lackalänga kyrkogårdar, Lackalänga sn, DK, Helena Nilsson & Henrik Borg, 2007
68. Stävie kyrkogård, Stävie sn, DK, Helena Nilsson & Henrik Borg, 2007
69. Ljunghus 9:1 - fasadreparationer, Allerums sn, AK, Emelie Petersson, 2007
70. Rallaté, Vånga sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Kristina Nilén, 2007
71. Mörarps kyrka- utvärdig renovering, Mörarps sn, AK, Henrik Borg, 2007
72. Himmelstorp - ryggnig och putsarbeten, AK, Brunnby sn, Emelie Petersson, 2007

